

ANALÝZA CHRISTOLOGICKÉHO A SOTERIOLOGICKÉHO ASPEKTU TEOLÓGIE SVÄTÉHO KLIMENTA RÍMSKEHO

Vasyl' KUZMYK

Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, Prešov,
Slovenská republika

VŠEOBECNÝ ÚVOD DO PROBLEMATIKY

Svätý Kliment Rímsky bol jedným z významných cirkevných spisovateľov a učiteľov prvotnej Cirkvi. Je nazývaný apoštolským mužom, pretože jeho literárna tvorba spadá do obdobia konca prvého a začiatku druhého storočia po Christovi. John Meyendorff podobne, ako aj ďalší patrologovia¹, považuje svätého Klimenta Rímskeho za apoštolského muža a tvrdí, že: „*Za apoštolských mužov obyčajne považujú svätého Klimenta Rímskeho, Ignáca Antiochijského, Polykarpa Smyrnského a niekoľkých ďalších, ktorí sa podľa tradície naučili viere Kristovej od apoštolov a boli ich priamymi nástupcami.*“² Písomné dedičstvo svätého Klimenta sa zachovalo až dodnes a má pre nás veľmi hodnotný duchovný význam. Je považované za jedno z najstarších kresťanských literárnych pamiatok po novozákonných spisoch, ktoré svedčí o duchovnom živote prvotných kresťanov.

ZÁKLADNÁ CHARAKTERISTIKA PÍSOMNÉHO DEDIČSTVA SVÄTÉHO KLIMENTA RÍMSKEHO

Historický význam svätého Klimenta Rímskeho ako významnej osobnosti

¹ Pozri ГУМИЛЕВСКИЙ, Ф. 1996. *Историческое учение об отцах Церкви. Том 1.* 2. vyd. Москва : Свято-Троицкая Сергиева Лавра, 1996. s. 8. PRUŽINSKÝ, Š. 1990. *Patrológia. Úvod a počiatky patristickej literatúry I.* 1. vyd. Bratislava : Cirkevné nakladateľstvo pre Pravoslávnu cirkev v Československu, 1990. s. 228. A tiež pozri САГАРДА, Н. И. 2004. *Лекции по патрологии I – IV века.* 2. vyd. Москва : Издательский Совет Русской Православной Церкви, 2004. s. 110.

² МЕЙЕНДОРФ, Иоанн. 2001. *Введение в святоотеческое богословие.* 2. dopl. vyd. Клион : Фонд Христианская жизнь, 2001. s. 17.

prvotnej Cirkvi nám je najlepšie podaný tým, že prvotná tradícia ho okrem *Prvého listu ku Korintským* robí autorom ďalších niekoľkých spisov. Zo súčasného historicko-kritického a teologického skúmania je možné považovať za Klimentov len tento spis, t. j. *Prvý list ku Korintským* kresťanom, ktorý bol napísaný biskupom Cirkvi v Ríme a v mene celej rímskej Cirkvi.³

O autorstve tohto listu svätého Klimenta svedčia takí cirkevní spisovatelia ako svätý Irinej Lyonský, Kliment Alexandrijský, Origenes, Euzébios Cézarejský a ďalší. Napríklad, Euzébios Cézarejský tvrdí, že „pod menom Klimenta je známy jeden všetkými uznávaný list, veľkolepý a neobyčajný...“⁴. S týmto listom sa spolu s menom svätého Klimenta môžeme stretnúť v niektorých starobylých kódexoch Novej Zmluvy. Svedčí to o fakte, že Klimentov list bol v prvotnej Cirkvi vo veľkej úcte a bol zahrnutý do kánonu novozmluvných svätých kníh; spolu s nimi bol čítaný počas nedeľňajších cirkevných zhromaždení.⁵

Obsah *Prvého listu ku Korintským* svedčí o tom, že autor bol pravdepodobne energickou osobnosťou so silnou vôľou a sympatiou pre disciplínu a poriadok. Napísanie *Prvého listu ku Korintským* spadá do doby prenasledovania kresťanov. List môžeme datovať do rokov 96 – 97.⁶ Podľa Jána Zozuľaka list bol napísaný niekedy v rokoch 95 - 98, nakoľko svätý Kliment bol biskupom v Ríme v rokoch 92 - 101, v období veľkého prenasledovania Cirkvi počas vlády rímskeho cisára Domiciána. Tento fakt Ján Zozuľak spája so zmienkou cirkevného historika Euzébia Cézarejského.⁷

Štýl písania listu nám odhaľuje skutočnosť, že svätý Kliment nebol talentovaným spisovateľom a ani obzvlášť významným teológom v zmysle neskor-

³ Túto skutočnosť nám potvrdzuje významný cirkevný historik Euzébios Cézarejský (IV. storočie) vo svojej Cirkevnej histórii: „...καὶ τοῦ Κλήμεντος ἐν τῇ ἀνωμολογημένῃ παρὰ πάντων, ἢν ἐκ προσώπου τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας τῇ Κορινθίων διετυπώσατο...“ ΕΥΣΕΒΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ. 1997. *Εκκλησιαστική Ιστορία* III, 38. In MIGNE, J.-P. *ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑ (Patrologia Graeca)*. Τόμος 20 (B'). ΑΘΗΝΑΙ : ΚΕΝΤΡΟ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ (ΚΕ.Π.Ε.), 1997. s. 293.

⁴ „Τούτου δὴ οὖν τοῦ Κλήμεντος ὁμολογουμένη μία ἐπιστολὴ φέρεται, μεγάλη τε καὶ θαυμασία...“ ΕΥΣΕΒΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ. 1997. *Εκκλησιαστική Ιστορία* III, 16. In MIGNE, J.-P. *ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑ (Patrologia Graeca)*. Τόμος 20 (B'). ΑΘΗΝΑΙ : ΚΕΝΤΡΟ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ (ΚΕ.Π.Ε.), 1997. s. 249.

⁵ Pozri СКУРАТ, К. Е. 2005. *Святые отцы и церковные писатели доникейского периода (I – III вв.)*. Учебное пособие по патрологии. 1. vyd. Сергиев Посад : Свято-Троицкая Сергиева Лавра, Московская Духовная Академия, 2005. s. 18 - 19.

⁶ Pozri САГАРДА, Н. И. 2004. *Лекции по патрологии I – IV века*. 2. vyd. Москва : Издательский Совет Русской Православной Церкви, 2004. s. 122 – 123.

⁷ Pozri ZOZULAK, Ján. 2007. *Ortodoxia a ortopraxia*. 1. vyd. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2007. s. 117.

ších veľkých Otcov a Učiteľov Cirkvi.⁸

Hlavnou príčinou napísania *Prvého listu ku Korintským* svätého Klimenta Rímskeho bol neporiadok v Cirkvi v Korinte, zrejme podobný tomu, o ktorom písal aj apoštol Pavol.⁹ Išlo o nepokoje, ktoré viedli k zosadeniu niektorých predstavených v tejto miestnej Cirkvi. Keďže sa takýto počin považoval (a stále považuje) za kanonicky neprípustný, vznikla nevyhnutnosť zásahu inej miestnej Cirkvi, v tomto prípade rímskej.

VÝCHODISKÁ CHRISTOLOGICKÉHO A SOTERIOLOGICKÉHO ASPEKTU TEOLÓGIE SVÄTÉHO KLIMENTA RÍMSKEHO

- *Prvý list ku Korintským* svätého Klimenta Rímskeho tvorí jadro jeho teologického myslenia. Teológia svätého Klimenta z časového pohľadu je veľmi blízka teológii svätých apoštolov a vo všeobecnosti biblickej novozákonnej teológii, napriek tomu je badateľná ich odlišnosť po obsahovej stránke či štýle písania.

- Teológia svätého Klimenta je súčasťou teológie obdobia apoštolských mužov, preto nie je možné jej autorstvo pripisovať hociktorému z apoštolov, napriek tomu, že ich vplyv je badateľný.

- Osobitosťou teológie svätého Klimenta je skutočnosť, že svätý Kliment nerieši žiadne dogmatické spory, aké poznáme napríklad z obdobia všeobecných snemov, nevytvára žiadne dogmatické systémy, nie je ovplyvnený antickou filozofiou. Podstatou jeho učenia je skôr bezprostredné prežívanie života v Christovi a očakávanie Jeho skorého druhého príchodu.

- Učenie svätého Klimenta odzrkadľuje vieru a duchovný život prvotných kresťanov obdobia jeho pôsobenia, ale zároveň svedčí aj o ochrane viery v Trojjediného Boha. V danom kontexte môžeme hovoriť o podobnosti novozákonného učenia a učenia svätého Klimenta.

- V teológii svätého Klimenta je obzvlášť kladený dôraz na morálku. Z listu vyplýva, že autor dobre poznal Mojžišove zákonodarstvo. Niektoré myšlienky týkajúce sa morálky akoby prebral z neho. Starý Zákon tvorí neodmysliteľnú súčasť jeho etického učenia, ktoré má v podaní svätého Klimenta obzvlášť poučný charakter. Môžeme predpokladať, že to je tak práve preto, že list bol adresovaný miestnej Cirkvi v Korinte, kde väčšina členov

⁸ Pozri ZOZULÁK, Ján. 2001. Výročie svätého Klimenta Rímskeho. In *Pravoslávny teologický zborník*. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2001. roč. XXIV, č. 9. s. 257.

⁹ Porovnaj 1Kor 1, 10 – 17.

cirkevnej obce sa tesne predtým obrátila z pohanstva na kresťanstvo. Keďže v takomto prípade ide o zmenu spôsobu života a myslenia, obzvlášť v čase vzniklých problémov v rámci cirkevnej obce, je nevyhnutné ponúknuť namiesto starých obyčajov nové kresťanské poriadky a obyčaje. Evanjelium bolo prezentované ako nové učenie, ktoré prináša Isus Christos a prostredníctvom ktorého poukazuje na cestu k spásu. Svätý Kliment sa snažil zdôrazňovať, že poslušnosť Zákonu a život podobný Christovmu je cestou k spásu a podstatou kresťanského života.

- Christologický a soteriologický aspekt teológie svätého Klimenta vyplýva predovšetkým zo smrti a vzkriesenia Isusa Christa, ktoré svätý Kliment prezentuje ako osnovu spásy človeka. Hovorí, že všetko, čo Isus Christos pre nás učinil, vytvára pre nás možnosť odpustenia hriechov, duchovného života, nesmrteľnosti a oslobodenia sa z moci diabla.

- Spásu človeka svätý Kliment predstavuje skôr v kategóriách nesmrteľnosti a netlenia, ako odpustenia hriechov. Osobitné miesto v jeho teológii má aj poznanie Boha. Hovorí, že Isus Christos nám prináša poznanie pravdy; bol poslaný Bohom ako Osvietiteľ, aby sme mohli poznať pravého Boha a oslobodiť sa od otroctva modloslužby. Svätý Kliment nehovorí o Isusovi Christovi len ako o učiteľovi, ale predstavuje ho ako Boha, ako toho, ktorého smrť a vzkriesenie nám prinášajú dary nesmrteľnosti.

- V *Prvom liste ku Korintským* svätý Kliment spája spásu ľudského rodu s vykúpením. Božiu blahodať chápe ako dar, ktorý dostávame od Boha prostredníctvom Christa. Blahodať niekedy svätý Kliment spája s poznaním, ktoré sme dostali prostredníctvom Christa, ale vníma ju aj ako nejakú vnútornú silu spojenú so Svätým Duchom, prostredníctvom ktorej sa človek môže usilovať o život v spravodlivosti a poslušnosti v duchu učenia Isusa Christa. Z pohľadu učenia svätého Klimenta sa Božia blahodať stáva určitým predpokladom spásy, pretože vďaka nej človek môže dosiahnuť spravodlivosť a spásu.

- Obsah listu vyjadruje dôležitosť dogmatického učenia Cirkvi, hlavne učenia o cirkevnej hierarchii a svätých tajinách, o Božom Synovi – Vykupiteľovi, o vzkriesení mŕtvych, o kanonickej vážnosti Svätého Písma, ktoré obsahuje hlavné povinnosti kresťana, obzvlášť lásku a pokoru.¹⁰

- Základným východiskom učenia svätého Klimenta je jasné uvedomenie

¹⁰ Pozri ГУМИЛЕВСКИЙ, Филарет. 1996. *Историческое учение об отцах Церкви. Том 1. 2. vyd.* Москва : Свято-Троицкая Сергиева Лавра, 1996. s. 13 – 14.

si hlbkej vzájomnej náväznosti všetkých aspektov kresťanskej vierouky. Spájajúcim centrom celého teologického myslenia Klimenta je idea Božej ikonómie spásy. Ikonómia spásy ako pôsobenie všetkých Osôb Svätej Trojice pojíma súlad celého kozmu, ale sústredí sa hlavne na ľudský rod. Svätý Kliment zdôrazňuje skutočnosť, z ktorej vyplýva jeho teológia. Tvrdí, že Boh Otec posiela k ľudskému rodu svojho Syna, ktorý prijíma plnosť človečenstva, vykupuje ľudský rod a zároveň mu zjavuje cestu k spáse tým, že ustanovil svoju Cirkev. Tá je miestom a prostriedkom, ktorým sa človek môže stať dedičom Božieho kráľovstva.¹¹

CHRISTOLOGICKÝ ASPEKT TEOLÓGIE SVÄTÉHO KLIMENTA

Svätý Kliment Rímsky buduje svoje učenie o Bohu predovšetkým na biblickom chápaní Boha tak, ako sa Boh zjavuje v Starom Zákone. Chápe Boha ako všemohúceho Stvoriteľa sveta, ktorý zjavil ľuďom svoju vôľu, spravodlivosť a blahodať. Svätý Kliment obzvlášť zdôrazňuje vieru v Trojediného Boha. Môžeme predpokladať, že práve tieto faktory sú príčinou toho, že christológia svätého Klimenta nie je dostatočne rozvinutá. Napriek tomu jeho christologické dedičstvo je veľmi významné a odráža teológiu a teologické pojmy jeho doby.

Vo všeobecnosti svätý Kliment vníma Isusa Christa ako Bohočloveka, jedného zo Svätej Trojice, Spasiteľa, Vládcu, Božieho Sluhu a Veľkňaza, čo potvrdzujú aj tieto slová: *„Milovaní, takáto je cesta, ktorou získavame našu spásu, Isusa Christa, Veľkňaza našich darov, zástupcu a pomocníka v našom nedeľu. Prostredníctvom neho vidíme na výsosti nebies; prostredníctvom neho akoby v zrkadle vidíme čistú a najsvetlejšiu tvár [Boha]; prostredníctvom neho sa otvorili oči nášho srdca; prostredníctvom neho neuvážlivý a zatemnený náš duch preniká do jeho udivujúceho svetla; prostredníctvom neho Pán chcel, aby sme okúsili poznanie nesmrteľnosti. On, ktorý je odleskom jeho veľkosti...”*¹²

V *Prvom liste ku Korintským* svätý Kliment nazýva Isusa Christa Božím Synom len raz, aj to prostredníctvom slov žalmu. Svätý Kliment hovorí: *„Takto povedal Pán o svojom Synovi: „Ty si môj syn; ja som ťa dnes splodil. Žiadaj si odo mňa*

¹¹ Позри СИДОРОВ, А. И. 1996. *Курс патрологии. Возникновение церковной письменности*. 1. vyd. Москва : Русские Огни, 1996. s. 74 – 75.

¹² КЛИМЕНТ РИМСКИЙ. 1978. Святого Климента Римского первое послание к Коринфянам, XXXVI. In *Антология. Раннехристианские отцы Церкви*. 1. vyd. (русский перевод: П. Преображенский). Брюссель : Издательство Жизнь с Богом, 1978. s. 65.

a dám ti národy za tvoje dedičstvo, a končiny zeme do tvojho vlastníctva¹³.“¹⁴

V Prvom liste ku Korintským sa stretneme s myšlienkami, kedy svätý Kliment hovorí o Božej prirodzenosti Isusa Christa, ale aj o Božom Synovi, ktorý existoval do stvorenia sveta a osobne sa podieľal na jeho stvorení. Celkovo myšlienka svätého Klimenta o predexistencii Christa a nasledovne Jeho Božej dôstojnosti je vyjadrená veľmi zreteľne. Z nasledujúcej pasáže jasne vyplýva, že svätý Kliment vníma Isusa Christa ako Boha a zároveň ako človeka, a vtelenie Božieho Syna plné kenózy a pokory, ale taktiež poukazuje na význam jeho utrpenia a smrti na kríži. Hovorí: „*Lebo Christos je spolu s pokornými, ale nie s tými, ktorí sa povyšujú nad jeho stádom. Náš Pán Isus Christos, žezlo Božej veľkosti, neprišiel [do sveta] s leskom veľkoleposti a povýšenosti, hoci mohol, ale s pokorou, ako o ňom povedal Svätý Duch, lebo [On] hovorí: „Pane, kto veril tomu, čo sme od teba počuli a komu sa obnažila všemohúca ruka Božia? Zvestovali sme o jeho osobe: ako dieťa, ako koreň v smädnej zemi, nebolo v ňom podoby ani slávy. A videli sme ho, ale nebolo v ňom podoby ani krásy, pretože jeho podoba bola ponížená, v ktorej nieto ľudskej podoby: bol človek s jazvami a s bolesťou, ktorý vedel zniesť slabosť, preto sa [ostatní] odvracali od neho [jeho tváre], bol opovrhovaný a zneuctený. [On] nosí naše hriechy a trpí za nás; a my sme si mysleli, že [On] je spravodlivo vystavený utrpeniu, ranám a mučeniu. No [On] bol zranený pre naše hriechy a mučený pre našu nepravosť; bol na ňom trest tohto sveta a cez jeho rany sme boli uzdravení.*“¹⁵

Vtelenie Boha svätý Kliment chápe ako kenózu a prejav lásky druhej Osoby Svätej Trojice kvôli spáse ľudského rodu. Pokiaľ ide o ľudskú prirodzenosť v Christovi, svätý Kliment tvrdí, že Christos má tak dušu (psyché), ako aj telo (sárx), preto hovorí: „*Láskou všetci Boží vyvolení dosiahli dokonalosť; bez lásky nič nie je Bohu príjemné. V láske nás Pán prijal; na [základe] lásky, ktorú k nám mal náš Pán Isus Christos, vydal za nás [svoju] krv podľa Božej vôle a [svoje] telo za naše telo a [svoju] dušu za naše duše.*“¹⁶

Z uvedených pasáží vyplýva, že christológia svätého Klimenta nemá

¹³ Ž 2, 7 – 8. Porovnaj Hebr 1, 5.

¹⁴ КЛИМЕНТ РИМСКИЙ. 1978. Святого Климента Римского первое послание к Коринфянам, XXXVI. In Антология. Раннехристианские отцы Церкви. 1. vyd. (русский перевод: П. Преображенский). Брюссель : Издательство Жизнь с Богом, 1978. s. 66.

¹⁵ КЛИМЕНТ РИМСКИЙ. 1978. Святого Климента Римского первое послание к Коринфянам, XVI. In Антология. Раннехристианские отцы Церкви. 1. vyd. (русский перевод: П. Преображенский). Брюссель : Издательство Жизнь с Богом, 1978. s. 52-53.

¹⁶ КЛИМЕНТ РИМСКИЙ. 1978. Святого Климента Римского первое послание к Коринфянам, XLIX. In Антология. Раннехристианские отцы Церкви. 1. vyd. (русский перевод: П. Преображенский). Брюссель : Издательство Жизнь с Богом, 1978. s. 74.

žiadne závažné nedostatky a verne tlmočí učenie Cirkvi.

SOTERIOLOGICKÝ ASPEKT TEOLÓGIE SVÄTÉHO KLIMENTA

Soteriológia svätého Klimenta Rímskeho je dostatočne dobre rozvinutá. Vo svojom *Prvom liste ku Korintským* svätý Kliment obzvlášť zdôrazňuje spásenosné Božie pôsobenie na svet. Podľa neho na ikonómii spásy sa podieľa celá Svätá Trojica. Bohu Otcovi patrí vôľa vytvoriť Kráľovstvo nebeské. Boh Syn je hlavným činiteľom a stredobodom ikonómie spásy a Svätý Duch je zobrazený ako Plnosť blahodarných prostriedkov, ktoré vedú k spáse, t. j. do Kráľovstva nebeského. Idea Božej ikonómie spásy sa vzťahuje nielen na ľudstvo, ale aj na celý stvorený svet, avšak prvoradý je človek ako koruna tvorstva.¹⁷

Pre soteriológiu svätého Klimenta je príznačná spása tak sveta, ako aj človeka v kontexte predvečného Božieho plánu, čo svätý Kliment potvrdzuje slovami: „*Náš Tvorca a Stvoriteľ nás uviedol do svojho sveta, vopred nám pripraviac svoju dobrotivosť [ešte] pred naším narodením. Totiž všetko máme od neho, preto by sme mu mali za všetko ďakovať. Jemu [patrí] sláva na veky vekov. Amen.*“¹⁸

Svätý Kliment chápe dielo spásy predovšetkým z pozitívneho hľadiska. Podľa neho spása je prejavom nesmiernej lásky Boha k svetu a človeku, preto Boh obetoval svojho vteleného jednorodeného Syna. Svätý Kliment hodnotí, aký má význam obeť Isusa Christa a hovorí: „*Pozerajme na to, čo je dobré, pekné a príjemné nášmu Stvoriteľovi. Pozrime na Christovu krv a uvidíme, aká je pre jeho Otca drahocenná [krv], ktorá bola vyliata pre našu spásu a celému svetu priniesla blahodať pokánia.*“¹⁹

Podľa svätého Klimenta spásu je možné dosiahnuť vďaka obeti Isusa Christa, Bohočloveka, preto ho vo svojom liste častokrát nazýva Spasiteľom. Vníma ho ako záruku našej spásy, čo tvorí jadro jeho soteriologickej koncepcie. V christológii svätého Klimenta spočíva osnova charakteristických zvláštností jeho soteriológie. Podľa svätého Klimenta Isus Christos bol poslaný od Boha

¹⁷ Pozri СИДОРОВ, А. И. 1996. *Курс патрологии. Возникновение церковной письменности*. 1. vyd. Москва : Русские Огни, 1996. s. 69 – 70.

¹⁸ КЛИМЕНТ РИМСКИЙ. 1978. Святого Климента Римского первое послание к Коринфянам, XXXVIII. In *Антология. Раннехристианские отцы Церкви*. 1. vyd. (русский перевод: П. Преображенский). Брюссель : Издательство Жизнь с Богом, 1978. s. 67.

¹⁹ КЛИМЕНТ РИМСКИЙ. 1978. Святого Климента Римского первое послание к Коринфянам, VII. In *Антология. Раннехристианские отцы Церкви*. 1. vyd. (русский перевод: П. Преображенский). Брюссель : Издательство Жизнь с Богом, 1978. s. 47.

v súlade s Božou vôľou kvôli spáse ľudského rodu.²⁰

Svätý Kliment hovorí, že Isus Christos prišiel na svet v duchu pokory a prorociev, vzal na seba hriechy tohto sveta, aby nás priviedol k pokoju. Vďaka tomu sa môžeme stať Božím ľudom.²¹ Zároveň tvrdí, že bez lásky nie je možné dosiahnuť spásu: *„Láska nás zjednocuje s Bohom; láska prekrýva množstvo hriechov, láska všetko prijíma, všetko veľkodušne znáša; v láske niet plytkého, ani povýšeneckého; láska nedopúšťa rozkol, láska nepoburuje, láska koná všetko v harmónii; láskou všetci Boží vyvolení dosiahli dokonalosť; bez lásky nič nie je Bohu príjemné.“*²²

V učení svätého Klimenta spása je definovaná skôr ako život v Bohu, ktorý je do určitej miery závislý na spásonosnom pôsobení Božieho Syna Isusa Christa. Celá soteriologická koncepcia svätého Klimenta je obsiahnutá v nasledujúcej pasáži, kde Isus Christos sa stáva stredobodom a cestou našej spásy: *„Milovaní, takáto je cesta, ktorou získavame našu spásu, Isusa Christa, Veľknáza našich darov, zástupcu a pomocníka v našom nedeľu. Prostredníctvom neho vidíme na výsosti nebies; prostredníctvom neho akoby v zrkadle vidíme čistú a najsvetlejšiu tvár [Boha]; prostredníctvom neho sa otvorili oči nášho srdca; prostredníctvom neho neuvážlivý a zatemnený náš duch preniká do jeho udivujúceho svetla; prostredníctvom neho Pán chcel, aby sme okúsili poznanie nesmrteľnosti.“*²³

ZHRNUTIE DOSIAHNUTÝCH VÝSLEDKOV

Idea spásy ľudského rodu v Isusovi Christovi tvorí osnovu učenia svätého Klimenta. Všetky jeho teologické uvažovania vyjadrené v *Prvom liste ku Korintským* sú zamerané na túto ideu. Soteriologický aspekt jeho teológie zodpovedá duchovnému životu vtedajšieho kresťanstva. Jeho christológia je nepochybne spojená s teológiou. Učenie o Christovi svätého Klimenta v kontexte jeho

²⁰ Pozri КЛИМЕНТ РИМСКИЙ. 1978. Святого Климента Римского первое послание к Коринфянам, XLII. In *Антология. Раннехристианские отцы Церкви*. 1. vyd. (русский перевод: П. Преображенский). Брюссель : Издательство Жизнь с Богом, 1978. s. 69.

²¹ Pozri КЛИМЕНТ РИМСКИЙ. 1978. Святого Климента Римского первое послание к Коринфянам, XVI. In *Антология. Раннехристианские отцы Церкви*. 1. vyd. (русский перевод: П. Преображенский). Брюссель : Издательство Жизнь с Богом, 1978. s. 52-53.

²² КЛИМЕНТ РИМСКИЙ. 1978. Святого Климента Римского первое послание к Коринфянам, XLIX. In *Антология. Раннехристианские отцы Церкви*. 1. vyd. (русский перевод: П. Преображенский). Брюссель : Издательство Жизнь с Богом, 1978. s. 74.

²³ КЛИМЕНТ РИМСКИЙ. 1978. Святого Климента Римского первое послание к Коринфянам, XXXVI. In *Антология. Раннехристианские отцы Церкви*. 1. vyd. (русский перевод: П. Преображенский). Брюссель : Издательство Жизнь с Богом, 1978. s. 65.

teológie má dominantné postavenie, preto jeho teológia nadobúda zreteľný odtieň ikonómie našej spásy v súlade s predvečným Božím plánom.

Zoznam bibliografických odkazov

- ΕΥΣΕΒΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ. 1997. *Εκκλησιαστική Ιστορία*. In MIGNE, J.-P. *ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑ (Patrologia Graeca)*. Τόμος 20 (Β'). Πρώτη εκδοσις εν Ελλάδι . ΑΘΗΝΑΙ : ΚΕΝΤΡΟ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ (ΚΕ.Π.Ε.), 1997. 1602 s.
- КЛИМЕНТ РИМСКИЙ. 1978. Святого Климента Римского первое послание к Коринфянам. In *Антология. Раннехристианские отцы Церкви*. 1. vyd. (русский перевод: П. Преображенский). Брюссель : Издательство Жизнь с Богом, 1978. s. 35 – 79.
- ГУМИЛЕВСКИЙ, Ф. 1996. *Историческое учение об отцах Церкви. Том 1*. 2. vyd. Москва : Свято-Троицкая Сергиева Лавра, 1996.
- МЕЙЕНДОРФ, И. 2001. *Введение в святоотеческое богословие*. 2. dopl. vyd. Клин : Фонд Христианская жизнь, 2001. ISBN 5-93313-018-4.
- PRUŽINSKÝ, Š. 1990. *Patrológia. Úvod a počiatky patristickej literatúry I*. 1. vyd. Bratislava : Cirkevné nakladateľstvo pre Pravoslávnu cirkev v Československu, 1990. ISBN 80-85128-08-X.
- САГАРДА, Н. И. 2004. *Лекции по патрологии I – IV века*. 2. vyd. Москва : Издательский Совет Русской Православной Церкви, 2004. ISBN 5-94625-092-2.
- СИДОРОВ, А. И. 1996. *Курс патрологии. Возникновение церковной письменности*. 1. vyd. Москва : Русские Огни, 1996.
- СКУРАТ, К. Е. 2005. *Святые отцы и церковные писатели доникейского периода (I – III вв.)*. Учебное пособие по патрологии. 1. vyd. Сергиев Посад : Свято-Троицкая Сергиева Лавра, Московская Духовная Академия, 2005.
- ZOZULAK, J. 2007. *Ortodoxia a ortopraxia*. 1. vyd. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2007. 191 s. ISBN 80-8068-693-2.
- ZOZULAK, J. 2001. Výročie svätého Klimenta Rímskeho. In *Pravoslávny teologický zborník*. Prešov: Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2001. roč. XXIV, č. 9. ISBN 80-8068-081-7. s. 255 – 261.

ANALYSIS OF CHRISTOLOGICAL AND SOTERIOLOGICAL ASPECT OF THEOLOGY OF ST. CLEMENT OF ROME

Vasyl' KUZMYK, lecturer, Orthodox Theological Faculty, University of Presov,
Masarykova 15, 081 01 Prešov, Slovakia, kuzmyk@unipo.sk, 00421517726729

Abstract

This article talks about the christological and soteriological aspect of the theology of St. Clement. Its main theme is death and resurrection of Jesus Christ which is an outline of salvation of man. St. Clement speaks about forgiving of sins, about spiritual life, immortality and liberation from the power of the devil. Christ is not only a teacher, but the God, who discovers the truth to a man. Theology of St. Clement of Rome contains a distinct shade from eternal iconomy of salvation in accordance with God's plan.

Key words

Christology, soteriology, Clement of Rome, theology, morale.